

Ks. Paweł Małek CM

Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie

Sprawowanie urzędu diakona według odnowionej struktury władzy świętej

Przyjęcie soborowej uchwały o przywróceniu stałej posługi diakona w Kościele łacińskim jako właściwego i trwałego stopnia hierarchicznego związane było z podjętą przez Sobór Watykański II odnową struktury hierarchicznej Kościoła. Posługa diakona polega na wykonywaniu zadań *tria munera sacra* w zakresie stopnia przyjętych święceń. Udział diakona w sprawowaniu świętych zadań przekazywany jest w samym akcie konsekracji, dokonującym się podczas liturgii święceń. Zanim jednak diakon rozpocznie sprawowanie świętej posługi, do wykonywania otrzymanych w święceniach zadań wymagane jest ich uprzednie kanoniczne określenie przez autorytet hierarchiczny. Poprzez prawne określenie (*determinatio iuridica*) przyjętych zadań (*munera*) następuje aktualizacja władzy (*potestas ad actum expedita*) otrzymanej w święceniach¹. Według nauki Soboru Watykańskiego II diakoni wykonują swoje zadania w łączności z biskupem i jego prezbiterium².

W celu ukazania przywróconej posługi diakona stałego koniecznym jest najpierw przedstawienie odnowionej struktury władzy świętej. Diakoni jako święci szafarze wykonują w zakresie własnego stopnia święceń akty władzy świętej, określone w misji kanonicznej.

¹ Por. *Nota explicativa praevia*, nr 2.

² Por. *Lumen gentium*, nr 29.

Jedność i jedyność władzy świętej

Podjmując zagadnienie jedności i jedyności władzy świętej, które w sposób szczególny zostało uwydatnione w nauce Soboru Watykańskiego II, ważnym jest na samym początku ukazanie dotychczasowej nauki kanonistycznej na temat władzy. Podział na władzę święceń oraz na władzę jurysdykcji pochodzi z nauki kanonistycznej, zapoczątkowanej w wieku XII³. Laurentius Hispanus oraz Gracjan używali w swych dziełach wyraźnego podziału na władzę o charakterze sakramentalnym oraz na władzę o pochodzeniu niesakramentalnym. A. M. Stickler, badając dzieła Laurentius'a Hispanus'a, zauważył, że podział na dwie władze w wieku XII był wyraźnie sformułowany i stosowany⁴. K. Nasiłowski, studiując *Dekret Gracjana*, stwierdził, że Gracjan w swoim dziele używa podziału na władzę, która jest udzielana podczas sprawowania sakramentu oraz na władzę niesakramentalną. Zaznaczył jednak, że jednoznaczna interpretacja wzajemnej relacji obu władz, opisywanych w Dekrecie, jest bardzo trudna⁵.

Według tradycyjnej nauki Kościoła, zawartej w *Katechizmie Rzymskim*, zagadnienie podziału władzy świętej zostało wyraźnie podkreślone. Władza święta jest dwojakiego rodzaju. Dzieli się ona na władzę święceń oraz na władzę jurysdykcji. Władza święceń z natury swojej ukierunkowana jest w relacji do Eucharystii. Władza jurysdykcji natomiast ukierunkowana jest do kierowania oraz rządzenia⁶.

W *Konstytucji Dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* w numerze 21 oraz we *Wstępnej Nocie Wyjaśniającej* numerze 2, zawarta jest nauka o jedności władzy świętej. Sobór naucza, że przez święcenia biskupie udziela

³ Por. K. Mörsdorf, *De sacra potestate. Quinquagesimo volvente anniversario a Codice Iuris Canonici promulgato*, „Apollinaris” 40(1967), s. 42.

⁴ Por. A. M. Stickler, *Die Zweigliedrigkeit der Kirchengewalt bei Laurentius Hispanus*, [w:] *Ius Sacrum. Klaus Mörsdorf zum 60. Geburtstag*, red. A. Scheuermann, G. May, München 1969, s. 204–206; E. Corecco, *Die richterliche Anwendung der „Sacra Potestas”*, ÖAfK 39(1990) Heft 3/4, s. 277–278.

⁵ Por. C. Nasiłowski, *De distinctione potestatis ordinis et iurisdictionis a primis Ecclesiae saeculis usque ad exeuntem decretistarum periodum*, w: *Ius Sacrum*, dz. cyt., s.167.

⁶ Por. *Catechismus Romanus*, pars II, cap. 7, q. 6, v. 97–101, s. 354: „Ea autem duplex est, ordinis et iurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur. Iurisdictionis vero potestas tota in Christi corpore mystico versatur; ad eam enim spectat christianum populum gubernare et moderari, et ad aeternam caelestemque beatitudinem dirigere”.

się pełni sakramentu święceń, które zarówno w tradycji liturgicznej Kościoła, jak i w wypowiedziach świętych Ojców, są nazywane najwyższym kapłaństwem lub pełnią świętego posługiwania. Święcenia biskupie wraz z płynącą z nich misją uświęcania przynoszą również funkcje nauczania i kierowania⁷. W konsekracji biskupiej dostępuje się ontologicznego uczestnictwa w świętych zadaniach.

Analizując tę naukę w kontekście koncepcji jedności władzy świętej A. M. Stickler wyraził opinię, że celem Ojców Soboru było wyraźne stwierdzenie, że dwie władze kościelne, święceń oraz jurysdykcji, zawsze istnieją w jedności w urzędzie biskupa⁸.

Natomiast A. Celeghin, porównując soborową koncepcję władzy świętej z nauką tradycyjną, stwierdził, że celem Soboru Watykańskiego II nie było zanegowanie dotychczasowego podziału na władzę święceń oraz władzę jurysdykcji, ale wyraźne podkreślenie jedności między trzema funkcjami jednej i tej samej władzy świętej⁹.

Z kolei K. Mörsdorf wyraził opinię, że Ojcowie Soboru, nauczając na temat władzy pasterzy Kościoła, sformułowali jedynie doktrynę o jedności władzy świętej, która udzielana jest w sakrze biskupiej¹⁰. Albowiem Sobór nie wypowiedział się autorytatywnie na temat struktury jedności władzy świętej samej w sobie. Zagadnienie to zostało pozostawione dla badań teologów oraz kanonistów¹¹.

E. Corecco podał ze swej strony propozycję rozwiązania problemu interpretacji scholastycznego dwumianu władzy kościelnej. Sformułował tezę o jedności i jedyności władzy świętej¹². Autor ten twierdzi, że podobnie jak Bóg objawia się w swej całości i jedyności w sakramencie oraz

⁷ Por. *Lumen gentium*, n. 21; *Nota explicativa praevia*, nr 2.

⁸ Por. A. M. Stickler, *De potestatis sacrae natura et origine*, „Periodica” 71(1982), s. 84–85; Id., *Le pouvoir de gouvernement: pouvoir ordinaire et pouvoir délégué*, „L'Année Canonique” 24(1980), s. 83.

⁹ Por. A. Celeghin, *Origine e natura della potestà sacra. Posizioni postconciliari*, (Ricerche di Scienze Teologiche, 27), Brescia 1987, s. 243; O. Robleda, *Sobre la «Sacra Potestas». Entorno a un libro reciente*, Gregorianum 57(1976), s. 149–151.

¹⁰ Por. K. Mörsdorf, *De sacra potestate. Quinquagesimo volvente anniversario a Codice Iuris Canonici promulgato*, dz. cyt., s. 49.

¹¹ Por. A. Celeghin, *Sacra Potestas: Questio post conciliaris*, „Periodica” 78(1989), s. 165–225; Id., *Origine e natura della potestà sacra. Posizioni postconciliari*, dz. cyt., s. 231–429.

¹² Por. E. Corecco, *Natura i struktura «sacra potestas» w doktrynie i w nowym kodeksie prawa kanonicznego*, „Analecta Cracoviensia” 26(1994), s. 478–479.

w słowie, tak również jedyność władzy świętej objawia się przez dwa sposoby instytucjonalne, które kanonistyka nazwała władzą święceń oraz władzą jurysdykcji. Na poziomie instytucjonalnym sakrament święceń oraz jurysdykcja są instrumentami, w których działa cała władza, a nie tylko jakaś jedna część władzy. Są one dwoma sposobami wyrażenia jedynej władzy świętej¹³.

Rozróżnienie na władzę święceń oraz na władzę jurysdykcji jest jedynie formalne, a nie materialne. Ich zawartość materialna jest identyczna, tzn. nie działają w nich dwie różne części władzy świętej, ale cała władza Kościoła w integralnej swej treści. Udzielając święceń, czy też dokonując aktu jurysdykcyjnego, biskup zawsze działa mocą całej swej władzy, pomimo iż dochodzi ona do skutku i objawia się według różnych sposobów formalnych¹⁴.

E. Corecco stwierdza, że przyjęcie zasady jedności władzy świętej oznacza również przyjęcie tezy o niepodzielności wewnętrznych jej treści. Z tych dwóch założeń wynika tzw. zasada jedyności władzy świętej. Uznając treść władzy święceń, jak również treść władzy jurysdykcji, jako sposobów wyrażenia jednej władzy, możliwe staje się rozwiązanie wszystkich typowych problemów, które były podejmowane i tłumaczone na sposób woluntarystyczny w teoriach o tzw. dualistycznym charakterze władzy świętej¹⁵.

Aby móc zrozumieć zasadę jedności i jedyności władzy świętej, konieczne jest rozróżnienie pomiędzy faktem udzielania władzy świętej a jej sposobem wykonywania. Władza może działać według właściwego sakramentom sposobu znaku symbolicznego albo według sposobu słowa, na mocy którego Kościół wydaje akty jurysdykcji w dziedzinie nauczania oraz rządzenia. Samo przekazywanie władzy może nastąpić tylko przez sakrament, w którym zawarte jest również słowo. W doktrynie katolickiej niemożliwe jest, aby władza święta mogła być przekazywana tylko przez samo słowo¹⁶.

¹³ Tamże, s. 480.

¹⁴ Tamże, s. 479–480.

¹⁵ Tamże, s. 481.

¹⁶ Tamże, s. 482.

Posługiwanie jako realizacja zadań otrzymanych w święceniach

Sobór Watykański II w *Konstytucji Dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* wprowadził odnowioną koncepcję interpretacji władzy świętej, opartą na dwóch podstawowych zasadach: na sakramentalnym pochodzeniu władzy kościelnej oraz na nierozzerwalności jej wymiaru sakramentalnego od wymiaru synodalnego. Z zagadnieniem władzy świętej nierozzerwalnie związany jest również sposób jej wykonywania przez pełnienie różnorodnych funkcji oraz urzędów kościelnych¹⁷.

Pojęcie posługi z woli Soboru Watykańskiego II nabrało nowego znaczenia. W konstytucji *Lumen gentium* Ojcowie Soboru wyraźnie podkreślili aspekt sprawowania posługi, stwierdzając, że wyposażeni w świętą władzę szafarze służą braciom, aby wszyscy doszli do zbawienia¹⁸. Na szczególną uwagę zasługuje wyrażenie, że biskupi wraz ze swymi pomocnikami, prezbiterami i diakonami, objęli posługiwanie we wspólnocie, której są pasterzami, nauczycielami, kapłanami oraz sprawującymi posługę kierowania¹⁹. W dalszej części Konstytucji podkreślono, że misja, którą Pan powierzył pasterzom swego ludu, jest prawdziwą służbą, wymownie nazywana *diakonią*, czyli posługiwaniem²⁰.

W nauce Soboru Watykańskiego II szczególna uwaga została poświęcona posługom kościelnym, pochodzącym z Bożego ustanowienia. Kościelne posługiwanie ustanowione przez Boga jest sprawowane w różnych stopniach święceń przez tych, którzy od starożytności noszą nazwę biskupów, prezbiterów oraz diakonów²¹.

Biskupi z ustanowienia Bożego stali się następcami Apostołów jako pasterze Kościoła²². Każdy z biskupów, stojących na czele Kościoła partykularnego, sprawuje swój urząd pasterski nad powierzoną sobie częścią Ludu Bożego, z wyraźnym jednak zaznaczeniem, że urząd ten nie jest sprawowany nad innymi Kościołami, jak również nad całym Kościołem powszechnym. Biskupi jako członkowie Kolegium oraz jako następcy Apostołów, zobowiązani są do troski o cały Kościół. Troska ta jednak

¹⁷ Por. L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 257.

¹⁸ Por. *Lumen gentium*, nr 18.

¹⁹ Tamże, nr 20.

²⁰ Tamże, nr 24.

²¹ Tamże, nr 28.

²² Tamże, nr 20.

w stosunku do Kościoła powszechnego nie opiera się na ich władzy jurysdykcyjnej²³.

Prezbiterzy w wykonywaniu swojej władzy zależni są od biskupów. Wyświęceni są, aby głosić Ewangelię oraz aby być pasterzami wiernych i sprawować kult Boży. Swoją świętą misję sprawują przede wszystkim w kulcie eucharystycznym, działając w osobie Chrystusa. Prezbiterzy wypełniają misję Chrystusa, Pasterza i Głowy według posiadanego stopnia władzy²⁴. Sprawowanie władzy pasterskiej przez prezbiterów jest określane jako posługa w relacji do Ludu Bożego²⁵.

Uczestnikami misji oraz łaski najwyższego Kapłana w osobliwy sposób (*peculiari modo*) są również diakoni jako słudzy niższego stopnia święceń. Sprawują oni posługę tajemnic Chrystusa i Kościoła²⁶. Diakoni razem z biskupem oraz prezbiterami zostali nazwani szafarzami zbawienia, posługującymi swym braciom²⁷. Przez sakrament święceń święci szafarze zostają włączeni w szczególny rodzaj misji oraz posłannictwa, sprawując posługę zbawienia²⁸. Biskupi cieszą się pełnią sakramentu święceń, od nich w wykonywaniu swej władzy zależni są prezbiterzy jako ich troskliwi współpracownicy oraz diakoni, którzy wyświęceni są do posługi, służą Ludowi Bożemu w łączności z biskupem oraz gronem jego prezbiterium²⁹.

Posługiwanie związane jest zawsze z wykonywaniem świętych czynności przez świętych szafarzy³⁰. W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku terminy *minister*, *ministerium* oraz *ministrare* używane są zawsze w kontekście wykonywania zadań związanych z urzędem kościelnym lub oznaczają sprawowanie sakramentów³¹. Urząd kościelny sprawowany

²³ Tamże, nr 23.

²⁴ Tamże, n. 28.

²⁵ Por. G. Sarzi Sartori, *Il ministero dei presbiteri. Ricerca sul Vaticano II quale fonte di disciplina ecclesiale*, Mantova 1993, s. 89–134; P. Małek, *Uświęcające zadanie prezbiterów w zakresie struktury władzy według Konstytucji Lumen gentium*, Kraków 2003 [mps, PAT], s. 51–126.

²⁶ Por. *Lumen gentium*, nr 41.

²⁷ Por. *Ad gentes divinitus*, nr 16.

²⁸ Por. P. Erdö, J.G. Martin, *La missione come principio organizzativo della Chiesa. Un aspetto particolare: la missione dei presbiteri e dei vescovi*, „Periodica” 84(1995), s. 425–454.

²⁹ Por. *Christus Dominus*, nr 15.

³⁰ Por. P. Erdö, „*Sacra ministeria*» e funzioni pubbliche nella Chiesa, „Folia Theologica” 4 (1993), s. 67–76.

³¹ Por. X. Ochoa, *Index verborum ac locorum Codicis Iuris Canonici*, Roma 1983, s. 255–257.

przez świętych szafarzy jest obowiązkiem, zadaniem lub posługą udzieloną na stałe dla realizacji celu duchowego³². Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku rozróżniał obowiązki oraz zadania, pochodzące z Bożego lub kościelnego ustanowienia. Udzielenie urzędu kościelnego oznaczało również udział we władzy kościelnej dwojakiego rodzaju, we władzy święceń lub we władzy jurysdykcji³³. W Kodeksie z 1983 roku definicja urzędu kościelnego została uproszczona. Urzędem kościelnym jest jakiegokolwiek ustanowione na stałe zadanie, pochodzące z postanowienia Bożego lub kościelnego dla realizacji celu duchowego³⁴.

W dokumentach Soboru Watykańskiego II posługiwanie, określane terminem *ministerium*, występuje w następujących wyrażeniach: *ministerium salutis*, *varia ministeria in Ecclesia*, *sacrum ministerium*, *ministerium verbi et sacramentorum*³⁵. Na szczególną uwagę zasługuje użyty w tekstach soborowych zwrot: *unum idemque sacerdotium et ministerium Christi*³⁶. A to oznacza, że prezbiterzy razem z biskupami uczestniczą w jednym i tym samym kapłaństwie oraz posłudze Chrystusa. W tym kontekście powyższe stwierdzenie pozwoliło zauważyć istotny aspekt jedności konsekracji oraz misji, który stwarza hierarchiczną więź między prezbiterami a biskupem. W święceniach biskupi i prezbiterzy włączeni są w kapłaństwo oraz w posługę Chrystusa. Natomiast diakoni w akcie święceń włączeni zostają w posługę Chrystusa.

Nawiązując do aktu konsekracji, Kongregacje Rzymskie we wspólnym oświadczeniu podały wyjaśnienie, że sakrament święceń jest sakramentem posługi apostołskiej, obejmującym trzy stopnie³⁷. Pełniący posługę zależy od Chrystusa, która posyła i wyposaża we władzę, jest Jego służbą³⁸. Święte posługiwanie ma charakter kolegialny oraz osobowy, sprawowane jest w imieniu Chrystusa³⁹.

³² Por. *Presbyterorum ordinis*, nr 20.

³³ Por. KPK/1917, can. 145 §1.

³⁴ Por. KPK/1983, can. 145 §1.

³⁵ Por. G. Sarzi Sartori, *Il ministero dei presbiteri. Ricerca sul Vaticano II quale fonte di disciplina ecclesiale*, dz. cyt., s. 51–88.

³⁶ Por. *Presbyterorum ordinis*, nr 7.

³⁷ Por. Congregatio de Institutione Catholica – Congregatio pro Cleris, *De diaconatu permanenti Declaratio coniuncta Diaconatus permanens* (22.02.1998), AAS 90(1998), s. 838–839 [dalej: *Diaconatus permanens*].

³⁸ Tamże, s. 839.

³⁹ Tamże.

Posługa diakona jako uczestnictwo w *tria munera sacra*

Podczas prac Soboru Watykańskiego II doszło do swoistej konfrontacji pomiędzy scholastyczną doktryną dwuwładzy, święceń i jurysdykcji, z odnowioną koncepcją władzy świętej, opartej na nauce o trzech urządach Chrystusa. Trzeba przyznać, że Sobór Watykański II nie podjął doktrynalnej dyskusji na temat władzy kościelnej w takim zakresie, aby można byłoby jednoznacznie udzielić odpowiedzi na pytanie: czy model trzech zadań należy wprowadzić w miejsce tradycyjnego rozróżnienia między władzą święceń i władzą jurysdykcji? Dokumenty Soboru ograniczają się jedynie do prezentacji doktryny o potrójnych zadaniach Chrystusa lub do używania terminu „władza święta”.

Podczas obrad Międzynarodowego Kongresu Kanonistów w Rzymie w roku 1968 w wygłoszonym referacie N. Mörsdorf słusznie zauważył, że do nauki prawa kanonicznego po raz pierwszy doktryna na temat trzech zadań została wprowadzona w wieku XIX przez niemieckich kanonistów F. Walter’a oraz G. Phillips’a⁴⁰.

F. Walter, opisując władzę kościelną w wydanym przez siebie podręczniku do prawa kanonicznego, rozróżniał trzy zasadnicze zakresy władzy świętej: sprawowanie sakramentów, nauczanie oraz jurysdykcję, którą nazywał kierowaniem Kościoła⁴¹.

G. Phillips stan osób duchownych określał jako Kościół uświęcający, nauczający oraz kierujący. Opisywana przez niego władza kościelna, będąca jedynie w posiadaniu osób duchownych, składa się z trzech elementów: kapłaństwo (*ordo* lub *ministerium*), urząd nauczania (*magisterium*) oraz królestwo (*jurisdictio*)⁴². G. Phillips źródło władzy kościelnej upatrywał w Boskiej misji, polegającej na nauczaniu, uświęcaniu oraz kierowaniu. W opisie władzy kościelnej rozróżniał trzy zakresy: władzę nauczania (*po-*

⁴⁰ Por. N. Mörsdorf, *Munus regendi et potestas iurisdictionis*, [w:] Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Acta Conventus Internationalis Canonistarum Romae diebus 20–25 mai 1968 celebrati*, Typis Polyglottis Vaticanis 1970, s. 203–204; Id, *De sacra potestate. Quinquagesimo volvente anniversario a Codice Iuris Canonici promulgato*, dz. cyt., s. 48.

⁴¹ Por. F. Walter, *Lehrbuch des Kirchenrechts aller christlichen Confessionen*, Bonn 1842, s. 30.

⁴² Por. G. Phillips, *Kirchenrecht*, t. 1, Regensburg 1855, s. 296.

testas magisterii), władzę święceń (*potestas ministerii sive ordinis*), władzę rządzenia (*potestas iurisdictionis*)⁴³.

Nauka o trzech zadaniach Chrystusa pochodzi z Pisma św. oraz z tradycji patrystycznej. Jan Chryzostom nauczał, że w konsekracji chrzcielnej udzielany jest dar uczestnictwa w potrójnej misji⁴⁴. Szczegółowe badania na temat zadań Chrystusa oraz zadań Kościoła prowadził A. Fernández⁴⁵.

W kontekście naszych rozważań na szczególną uwagę zasługuje podkreślenie, że w okresie reformacji teologia trzech urzędów Chrystusa była opisywana przez J. Kalwina⁴⁶. Jeżeli chodzi o teologię katolicką doktryna o trzech urządach Chrystusa została uwydatniona w *Katechizmie Rzymskim* w nauce o Chrystusie Jezusie. Jezus Chrystus nasz Zbawiciel, przychodząc na ziemię, otrzymał trzy zadania: proroka, kapłana i króla. Do wypełniania tych zadań został namaszczonego duchowym olejem, dlatego nazywany jest Chrystusem. W najświętszej Jego duszy Duch Święty wylał wszelkie bogactwo darów oraz pełnię łaski⁴⁷.

Koncepcja trzech urzędów Chrystusa, jako proroka, kapłana i króla, który został namaszczonego, stała się podstawą do opracowania przez kanonistów niemieckich opisu struktury władzy kościelnej⁴⁸. Natomiast podczas obrad Soboru Watykańskiego II nauka o konsekracji biskupiej, w której otrzymuje się pełne uczestnictwo w trzech funkcjach oraz zadaniach (*tria munera sacra*), stała się koncepcją opisu źródła pochodzenia władzy jurysdykcyjnej biskupów⁴⁹.

⁴³ Por. G. Phillips, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, Regensburg 1871, s. 86–87.

⁴⁴ Por. Joannes Chrysostomus, *Homilia III in Epistolam secundam ad Corinthios*: PG 61, col. 411; Eusebius Pamphili Caesariensis episcopus, *Historia Ecclesiastica*, I, 3: PG 20, col. 72; Id., *Demonstratio Evangelica. Proemium*: PG 22, col. 567; Id., *Demonstratio Evangelica. Liber quartus*: PG 22, col. 289.

⁴⁵ Por. A. Fernández, *Munera Christi et Munera Ecclesiae. Historia de una teoría*, Pamplona 1982, s. 25–230.

⁴⁶ Por. Wydanie węgierskie: J. Kálvin, *A Keresztyén Vallás Rendszere. (Institutio Religionis Christianae)*, t. 1, Pápa 1909: II, cap. 15, s. 471–479.

⁴⁷ Por. *Catechismus Romanus*, pars I, cap. 3, q. 7, s. 42–43.

⁴⁸ Por. L. Schick, *Die Tria – Munera in den Schriften George Phillips und in den Dokumenten des II. Vatikanischen Konzils. Ein Vergleich. Beitrag zur Klärung der Bedeutung eines in der nachkonziliaren Theologie und Kanonistik oft verwendeten ekklesiologischen Theologumenons*, ÖAKR 32(1981) Heft 1/2, s. 59–78; W. M. Plöchl, *Die Vorlesungstätigkeit von George Phillips an der Wiener Universität*, w: *Ius Sacrum*, dz. cyt., s. 157–161.

⁴⁹ Por. P. Marella, *Gestalt und Hirtenamt des Bischofs im Lichte des Zweiten Vatikanischen Konzils*, w: *Über das bischöfliche Amt. Festakademie anlässlich des 60. Geburtstages*

We *Wstępnej Nocie Wyjaśniającej* została podana interpretacja wyrażenia trzech świętych zadań, użytego w opisie struktury hierarchicznej Kościoła. Trójmian *tria munera sacra* nie należy rozumieć jako trzy odrębne władze, ale jako trzy aspekty jednej i tej samej władzy świętej⁵⁰. Kościół, kiedy naucza, równocześnie uświęca oraz kieruje⁵¹. W zadaniu uświęcającym akty sakramentalne zawsze wywołują skutki prawne⁵². Trzy zadania Chrystusa są tylko trzema aspektami jednej i tej samej misji.

Papież Jan Paweł II w liście do kapłanów z okazji Wielkiego Czwartku w roku 1979 wyraźnie podkreślił, że uczestnictwo w Chrystusowym posłannictwie oraz posłudze wyrasta ze swoistego rodzaju troistej jedności. Zamiast mówić o trzech *munera*, lepiej jest mówić o potrójnym *munus* jedynej *potestas sacra*. Posłannictwo całego Ludu Bożego kształtuje się przez udział w posłudze i posłannictwie samego Jezusa Chrystusa. Udział ten jest posłannictwem oraz posługą proroka, kapłana i króla. Analizując z uwagą teksty soborowe, należy mówić raczej o troistym wymiarze posługi i misji Chrystusa niż o trzech odrębnych posłannictwach. W istocie są one ze sobą głęboko zespolone, wzajemnie się tłumaczą, warunkują oraz uwydatniają. Uczestnictwo w Chrystusowym posłannictwie oraz w posłudze wyrasta z troistej jedności *tria munera sacra*⁵³.

Soborowa koncepcja władzy świętej jako *tria munera sacra* do statycznego elementu struktury hierarchicznej Kościoła wprowadziła nowe pojęcia i formuły, które w bardziej przejrzysty sposób ukazały rolę oraz funkcję wszystkich członków wspólnoty kościelnej, czynnie zaangażowanych we współpracy z szafarzami świętymi w wypełnianiu misji uświęcania, nauczania i kierowania.

Struktura hierarchiczna Kościoła nie należy wyłącznie do zakresu dyscypliny kościelnej, ale jest wiernym odwzorowaniem ontycznej struk-

Seiner Exzellenz des hochwürdigsten Herrn Erzbischofs von Freiburg DDr. Hermann Schäuferle, red. H. Schäuferle, P. Marella, Karlsruhe 1967, s. 15–35.

⁵⁰ Por. *Nota explicativa praevia*, nr 2.

⁵¹ Por. G. Damizia, *Rapporto tra «munus docendi» e «munus sanctificandi»*, „Monitor Ecclesiasticus” CIX(1984), nr 1–2, s. 120–121.

⁵² Por. J. Lécuyer, *Il triplice ufficio del Vescovo*, w: *La Chiesa del Vaticano II. Studi e commenti intorno alla Costituzione dommatica «Lumen gentium»*, red. G. Baraúna, Firenze 1967, s. 851–871.

⁵³ Por. Ioannes Paulus PP. II, *Epistula ad universos Ecclesiae sacerdotes adveniente feria V in Cena Domini anno MCMLXXIX Novo incipiente* (8.04.1979), AAS 71(1979), nr 3, s. 397.

tury wspólnoty kościelnej, zapoczątkowanej i podtrzymywanej w istnieniu przez samego Jezusa Chrystusa.

W *Konstytucji Dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* Ojcowie Soboru w sposób bezpośredni nie określili zakresu uczestnictwa posługi diakona we władzy świętej. W stosunku do urzędu diakona można jednak w sposób pośredni zastosować użyte w Konstytucji sformułowania, potwierdzające uczestnictwo świętych szafarzy w sprawowaniu władzy kościelnej. Na Soborze Watykańskim II sformułowano naukę, że w celu pasterzowania Ludowi Bożemu wyposażeni w świętą władzę szafarze służą swoim braciom⁵⁴. Z powyższego zdania można wnioskować, że diakoni jako święci szafarze uczestniczą również we władzy świętej w zakresie własnego stopnia święceń⁵⁵.

Wydaje się, że jedną z przyczyn braku użycia przez Ojców Soboru wyraźnego stwierdzenia o uczestnictwie diakonów we władzy świętej był fakt, że podczas obrad Soboru Watykańskiego II urząd posługi diakona stałego nie istniał w Kościele łacińskim jako właściwy i trwały stopień hierarchiczny. W ówczesnej dyscyplinie kościelnej nie było przepisów, ani rozporządzeń, które regulowałyby sprawowanie posługi diakonów stałych. Jak wiadomo, według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku nie udzielano święceń diakonatu tym, którzy w przyszłości wyraźnie nie zamierzali przyjąć święceń prezbiteratu. Podczas obrad Soboru podjęto jedynie decyzję, że w przyszłości będzie można przywrócić diakonat jako właściwy i trwały stopień hierarchiczny celem sprawowania opieki duszpasterskiej⁵⁶.

Podczas obrad Soboru Watykańskiego II ustalono jedynie ogólny zakres zadań posługi diakona. Diakoni służą Ludowi Bożemu w posłudze liturgii, słowa i miłości we wspólnocie z biskupem oraz jego prezbiterium. Zastosowany trójmian: liturgia, słowo oraz dzieła charytatywne, nawiązuje do trzech świętych zadań, udzielanych w święceniach. W opisie posługi diakona użyte zostały jedynie wyrażenia: „do diakona należy”, „te zadania”⁵⁷, z pominięciem użycia terminu „władza”, który został zastosowany

⁵⁴ Por. *Lumen gentium*, nr 18.

⁵⁵ Por. T. Śliwowski, *Diakoniat stały w Kościele łacińskim w nauce Soboru Watykańskiego II. Studium kanoniczne*, Lublin 1981 [dysertacja: mps BKUL], s. 259–378.

⁵⁶ Por. *Lumen gentium*, nr 29.

⁵⁷ Tamże.

w podobnym miejscu w stosunku do posługi prezbiterów⁵⁸. W konstytucji *Lumen gentium* Ojcowie Soborowi określili jedynie zakres przyszłych zadań diakona stałego, unikając użycia wyrażenia o jego zakresie władzy. Urząd diakona stałego ma być dopiero w przyszłości przywrócony jako właściwy i trwały stopień hierarchiczny.

Ojcowie Soboru podali jedynie zakres zadań posługi diakona. Ponieważ zadania te wypełniane są również przez większą liczbę podmiotów, dlatego prawodawca kościelny wymaga od diakonów hierarchicznego współdziałania. Diakoni swoją posługę mają wypełniać w łączności z biskupem i jego prezbiterium⁵⁹. Diakoni przejściowi, jak również diakoni stali, uświęcające zadanie w zakresie własnego stopnia święceń wypełniają, udzielając chrztu w sposób uroczysty, rozdzielając Komunię św., zanosząc Eucharystię w formie Wiatyku, przewodnicząc nabożeństwom oraz modlitwom wiernych, udzielając sakramentaliów, przewodnicząc obrzędom pogrzebu; w zakresie nauczania, odczytują wiernym Pismo Święte, pouczają oraz zachęcają lud⁶⁰. Pełnią zadania kierowania we wspólnotce kościelnej, poświęcając się zadaniom płynącym z miłości, asystują oraz błogosławią w imieniu Kościoła związki małżeńskie⁶¹. W tym kontekście na wyraźną uwagę zasługuje odpowiedź Papieskiej Komisji Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II na postawione pytanie: czy istnieje różnica między posługą sprawowaną przez diakona przejściowego a diakona stałego? Stolica Apostolska wyraźnie potwierdziła, że w zakresie wykonywania zadań, wynikających ze święceń diakonatu, nie istnieje różnica między posługą sprawowaną przez diakona przejściowego a diakona stałego⁶².

Pokodeksowe wypowiedzi Magisterium Kościoła na temat urzędu diakona

Do dokumentów Magisterium Kościoła, wydanych po Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, dotyczących posługi diakona stałego, należy *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych* *Diaconatus originem*

⁵⁸ Tamże, nr 28.

⁵⁹ Por. *Nota explicativa praevia*, nr. 2.

⁶⁰ Por. *Sacrosanctum Concilium*, nr. 35.

⁶¹ Por. *Lumen gentium*, nr 29.

⁶² Por. Pontificia Commissio Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis, *Responsum ad propositum dubium* (28.03.1968), AAS 60(1968), s. 363.

Kongregacji do spraw Duchowieństwa⁶³ oraz *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych Institutio diaconorum* Kongregacji Edukacji Katolickiej⁶⁴.

Prawodawca kościelny wyraźnie podkreślił, że *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych Diaconatus originem* posiada charakter prawnie wiążący i jest traktowane jako ogólny dekret wykonawczy. Przepisy Dyrektorium przypominają bowiem normy dyscyplinarne, określają sposoby wykonywania powszechnych norm Kościoła, wyjaśniają ich racje doktrynalne oraz wskazują i zachęcają do ich wiernego przestrzegania⁶⁵.

W dokumentach tych po raz pierwszy zostało użyte określenie o sprawowaniu przez diakona własnej władzy. Stwierdzenie to jest o tyle ważne, ponieważ zostało sformułowane w relacji do urzędu biskupa i prezbitera. Diakoni, uczestnicząc w stopniu niższym w posłudze kościelnej, w sprawowaniu właściwej im władzy (*in sua potestate exercenda*) zależą przede wszystkim od biskupów, którzy posiadają pełnię sakramentu święceń. Diakoni pozostają w specjalnej relacji do prezbiterów, z którymi wspólnie są wezwani do służby Ludowi Bożemu⁶⁶.

Zgodnie ze soborową koncepcją władzy źródłem diakonatu jest konsekracja oraz misja Chrystusa. Przez nałożenie rąk oraz modlitwę konsekracyjną diakon zostaje ustanowiony świętym szafarzem, staje się członkiem hierarchii. Prawodawca dodaje, że ta rzeczywistość określa status teologiczny oraz prawny diakona w Kościele⁶⁷.

Urząd diakona realizowany jest przez wypełnianie trzech zadań właściwych temu święceniowi zgodnie ze specyfiką diakonii⁶⁸. W celu odróżnienia władzy diakona od pasterskiej władzy biskupa i prezbitera w opisie pełnienia świętych zadań przez diakona użyte zostało nowe określenie działania „ze specyfiką diakonii” *exercitium in specifica luce diaconiae*⁶⁹.

⁶³ Por. Congregatio pro Cleris, *Directorium pro ministeria et vita diaconorum permanentium Diaconatus originem* (22.02.1998), AAS 90(1998), s. 879–927 [dalej: *Diaconatus originem*].

⁶⁴ Por. Congregatio de Institutione Catholica, *Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium Institutio diaconorum* (22.02.1998), AAS 90(1998), s. 843–879 [dalej: *Institutio diaconorum*].

⁶⁵ Por. *Diaconatus permanens*, s. 837.

⁶⁶ Por. *Institutio diaconorum*, nr 8, s. 847.

⁶⁷ Por. *Diaconatus originem*, nr 1, s. 879.

⁶⁸ Por. *Institutio diaconorum*, nr 9, s. 847.

⁶⁹ Tamże.

Posługa diakona różni się co do istoty od innych posług sprawowanych w Kościele. Diakon służy pomocą sakramentalną, odróżniającą się wewnętrznie od posługi biskupa i prezbitera oraz od posług, udzielanych osobom świeckim w ramach upoważnienia lub wyznaczenia⁷⁰.

Prawodawca kościelny w normie o święceniach zastosował ogólną oraz integralną teologię sakramentu święceń: „Święci szafarze są konsekrowani i przeznaczeni, aby odpowiednio do swojego stopnia wypełniali w osobie Chrystusa Głowy zadania nauczania, uświęcania oraz kierowania, pasterzując ludem Bożym”⁷¹. Jedynym elementem odróżniającym świętych szafarzy między sobą jest wyrażenie *pro suo quisque gradu*. Wyjaśnienie, zawarte w Dyrektorium *Diaconatus originem*, w którym stwierdza się, że między posługą sakramentalną diakona a posługą biskupa oraz prezbitera zachodzi wewnętrzna i organiczna różnica, jest swoistą interpretacją kanonu 1008 KPK/1983.

W tym kontekście zrozumiały jest komentarz do kanonu 1009 §1 KPK/1983, podany przez G. Ghirlandę, który uważa, że diakonat jest pierwszym stopniem sakramentu święceń. Dalej kontynuuje on, że sakrament święceń zawiera w sobie jedną posługę duchową, niekapłańską, diakonat oraz dwie posługi kapłańskie, prezbiterat i biskupstwo. Diakoniat w stosunku do prezbiteratu i biskupstwa różni się istotą, a nie tylko stopniem. Różnica zachodząca między prezbiteratem a biskupstwem jest różnicą co do stopnia, a nie co do istoty⁷².

Powyższa interpretacja uwydatniona została w nauce Katechizmu Kościoła Katolickiego, według którego istnieją dwa stopnie uczestniczenia w kapłaństwie Chrystusa: episkopat i prezbiterat. Diakoniat jest przeznaczony do pomocy i służby. Pojęcie kapłan *sacerdos* oznacza jedynie biskupów oraz prezbiterów, a nie diakonów. Dwa stopnie uczestniczenia w kapłaństwie, episkopat i prezbiterat, jak i stopień posługiwania, diakonat, udzielane są przez sakrament święceń w akcie sakramentalnym, nazywanym święczeniami⁷³.

Nawiązując do tradycyjnej nauki Kościoła, w wygłoszonych katechezach papież Jan Paweł II potwierdził różnicę między diakonatem a kapłań-

⁷⁰ Por. *Diaconatus originem*, nr 28, s. 893.

⁷¹ Por. KPK/1983, can. 1008.

⁷² Por. G. Ghirlanda, *De Ecclesiae munere sanctificandi. De Ordine. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983, s. 6.

⁷³ Por. *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, nr 1554.

stwem hierarchicznym⁷⁴. W katechezie o diakonacie wyraźnie podkreślił, że chciał ukazać pełny obraz hierarchii kościelnej oraz uwypuklić to, co jest najistotniejsze w tym święceniu, podobnie jak w prezbiteracie i w biskupstwie, specyficzne duchowe uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa oraz kształtowanie swego życia według Jego wzoru pod działaniem Ducha Świętego⁷⁵. Użyte wyrażenie *una specifica partecipazione spirituale al Sacerdozio di Cristo* jest nowym określeniem sposobu uczestnictwa diakona w tajemnicy Chrystusa⁷⁶.

Można przypuszczać, że papież Jan Paweł II, w wygłoszonej katechezie, nawiązał w ten sposób do konstytucji o Kościele *Lumen gentium*, w której zostało odnotowane, że diakoni w osobliwy sposób (*peculiari modo*) są uczestnikami misji oraz łaski Najwyższego Kapłana⁷⁷.

Podkreślona różnica między posługą diakona a urzędem biskupa i prezbitera wymaga ukazania innego sposobu reprezentacji Chrystusa właściwego dla diakonów. Dlatego w dokumencie *Institutio diaconorum* wyraźnie zwrócono uwagę, że diakonat zostaje udzielony przez specjalne wylanie Ducha Świętego, które upodabnia przyjmującego te święcenia do Chrystusa, Pana i sługi wszystkich. Dzięki święceniom diakon jest w Kościele sakramentalnym znakiem Chrystusa sługi⁷⁸. Również w służbie miłosierdzia diakoni powinni upodobnić się do Chrystusa sługi, którego są reprezentantami⁷⁹.

Prawodawca kościelny, określając istotę oraz tożsamość posługi diakona, stwierdza, że diakonat jest szczególnym uczestnictwem oraz kontynuacją tajemnicy Chrystusa⁸⁰. Diakon jako stopień święceń wyciska na tych, którzy go przyjmują, charakter oraz udziela specjalnej łaski sakramentalnej. Charakter diakonatu jest znakiem upodabniająco – wyróżniającym, wyciśniętym w sposób niezatarty na duszy wyświęconego. Charakter ten upodabnia do Chrystusa – diakona, sługi wszystkich⁸¹.

⁷⁴ Por. Giovanni Paolo II, *Il diaconato nella comunione ministeriale e gerarchica della Chiesa* (6.10.1993), [w:] *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XVI, 2(1993), s. 953.

⁷⁵ Por. Giovanni Paolo II, *Lineamenti della spiritualità diaconale* (20.10.1993), [w:] *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XVI, 2(1993), s. 1057.

⁷⁶ Tamże.

⁷⁷ Por. *Lumen gentium*, nr 41.

⁷⁸ Por. *Institutio diaconorum*, nr 5, s. 845.

⁷⁹ Por. *Diaconatus originem*, nr 38, s. 898.

⁸⁰ Por. *Institutio diaconorum*, nr 4, s. 845.

⁸¹ Tamże, nr 7, s. 846.

Wzajemne więzy łączące diakonów z racji przyjętych święceń są określane jako braterstwo sakramentalne *fraternitas sacramentale*. Diakoni, na mocy otrzymanych święceń, są zjednoczeni między sobą w braterskiej wspólnotcie sakramentalnej. Wszyscy podejmują posługę pod władzą biskupa w łączności z papieżem⁸².

Diakon we wspólnocie hierarchicznej z biskupem oraz jego prezbiterium, uczestniczy w tych samych zadaniach pasterskich, ale wykonuje je w sposób odmienny, służąc i pomagając biskupowi oraz kapłanom⁸³, pełniąc posługę miłości⁸⁴.

Ze względu na duchowe dobro wiernych, diakoni mogą być posyłani do kierowania rozproszonymi wspólnotami w imieniu proboszcza lub biskupa⁸⁵. Jest to jednak funkcja zastępcza, którą diakon pełni z upoważnienia Kościoła, kiedy trzeba zaradzić niedostatecznej ilości kapłanów⁸⁶.

W Dyrektorium *Apostolorum successores* zostało uwydatnione, że diakon uczestniczy we właściwy sobie sposób w trzech funkcjach: nauczania, uświęcania i kierowania, które przynależą członkom hierarchii⁸⁷. Posługa diakonów jako osób duchownych w swych różnorodnych aspektach jest przeniknięta „zmysłem służby”. Zwraca się szczególną uwagę, że posługa diakona jest przede wszystkim służbą Bogu, a w imię Boga służbą braciom. Diakonat jest również sprawowaniem posługi wobec episkopatu i prezbiteratu, z którymi łączy go więzy posłuszeństwa i komunii, zgodnie z tym, co stanowi prawo kanoniczne⁸⁸.

Prawodawca podkreśla, że diakoni powinni zdawać sobie sprawę, że ich różnorodne obowiązki nie są sumą zajęć, lecz są ściśle powiązane dzięki otrzymanemu sakramentowi⁸⁹. Wszelka posługa diakona jest czymś jednym w służbie Bożego planu zbawienia. Różne aspekty tej służby są

⁸² Por. *Diaconatus originem*, nr 6, s.881.

⁸³ Tamże, nr 37, s.898.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ Tamże, nr 41, s.901.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ Por. Congregazione per i Vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana 2004, s. 104 [dalej: *Apostolorum successores*].

⁸⁸ Tamże.

⁸⁹ Tamże, nr 93, s. 105.

trwale związane pomiędzy sobą. Posługa słowa prowadzi do posługi ołtarza, a ta z kolei pociąga za sobą praktykowanie miłości⁹⁰.

Sprawowanie oraz posiadanie udziału we władzy pasterskiej w Kościele związane jest w sposób szczególny z ontologicznym uczestnictwem w życiu oraz posłannictwie samego Chrystusa, działania w Jego zastępstwie oraz wypełniania, w sposób widoczny i wyjątkowy, zadania nauczyciela, pasterza i kapłana⁹¹.

Przez przyjęcie święceń biskupich i prezbiteratu udzielane zostaje ontologiczne uczestnictwo w osobie Chrystusa Pasterza. Posługa biskupa oraz prezbitera jest urzędem kościelnym, pochodzącym z Bożego ustanowienia, z którym związana jest władza pasterska. Podstawą tej władzy jest przyjęcie sakramentu święceń, dzięki któremu dokonuje się sakramentalne uobecnienie Chrystusa Pasterza, które uprawnia do działania *in persona Christi Capitis*.

Brak sakramentalnego, wewnętrznego upodobnienia do osoby Chrystusa Pasterza, które udzielane jest jedynie w święceniach prezbiteratu i biskupstwa, sprawia, że diakoni nie posiadają władzy pasterskiej. Własne zadania wykonują z racji innego sakramentalnego upodobnienia do Chrystusa sługi, które jest różne od reprezentacji prezbiterów oraz biskupów. Na bardzo ważne podkreślenie zasługuje fakt, że ustawodawca wyraźnie zaznacza, że diakon na mocy swoich święceń jest rzeczywiście powołany do działania na podobieństwo Chrystusa sługi⁹².

Diakoni umocnieni łaską sakramentalną sprawują posługę świętych zadań *in persona Christi servi*. Biskupi oraz prezbiterzy na podstawie sakramentalnego namaszczenia wykonują świętą posługę, działając *in persona Christi Capitis*. Sakramentalne upodobnienie do Chrystusa sługi stanowi źródło świętej władzy dla diakona, w której uczestniczy on w zakresie stopnia swoich święceń. Sakramentalna reprezentacja Chrystusa Głowy jest podstawą pasterskiej władzy biskupa oraz prezbitera.

Jaka zatem jest relacja posługi diakona do pasterskiej władzy biskupa i prezbitera? Prawodawca kościelny wyraźnie zaznacza, że diakoni w przypadku uczestnictwa w pasterskiej posłudze mają zawsze pierwszeństwo

⁹⁰ Tamże, nr 92, s. 105.

⁹¹ Por. Ioannes Paulus PP. II, *Adbortatio Apostolica postsynodalis Pastores Gregis de episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe* (16.10.2003), AAS 96(2004), nr 6, s. 832.

⁹² Por. *Diaconatus originem*, nr 47, s. 906.

w stosunku do wiernych nieposiadających święceń kapłańskich. Diakon, uczestnicząc w pasterskiej posłudze, jest jedynie współpracownikiem. Tylko kapłan może być moderatorem parafii, ponieważ tylko prezbiter jest właściwym pasterzem i może otrzymać urząd *plena cura animarum*⁹³. W przypadku braku kapłana zadanie kierowania wspólnotą chrześcijańską może zostać przydzielone diakonowi, ale w takim przypadku zadanie to jest jedynie pełnieniem funkcji zastępczej, którą diakon wykonuje tylko z upoważnienia Kościoła⁹⁴.

Pozycja prawna diakonów w Kościele oraz ich relacja do władzy pasterskiej została przedstawiona w sposób syntetyczny w *Kompendium do Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Diakoni, którzy upodabniają się do Chrystusa sługi wszystkich, są wyświęceni dla zadań posługi w Kościele, które pełnią pod pasterskim zwierzchnictwem swojego biskupa w tym, co dotyczy posługi słowa, kultu Bożego, pasterskiego kierowania i dzieł charytatywnych⁹⁵. Zadania duszpasterskie oraz dzieła charytatywne, sprawowane przez diakona, zostały oddzielnie wyszczególnione. Zastosowany zwrot *del ministero della guida pastorale*, oznaczający posługę pasterskiego kierowania, wskazuje na to, że diakoni są zdolni do wykonywania zadań pasterskich, ale zawsze z dodaniem określenia „ze specyfiką diakonii”.

Analizując dokumenty prawne, wydane po Soborze Watykańskim II, można wskazać w nich na pewne formalne kryteria posługi diakona. Prowadawca kościelny określił status teologiczno-prawny diakonatu⁹⁶, ale nie podał definicji sposobu sprawowania tej posługi, ponieważ zgodnie z intencją Soboru istnieje możliwość pełnienia tej posługi w różnorodnych formach. Jednym z prawnych określeń, odróżniającym posługę diakona od posługi biskupa i prezbitera, jest użyty zwrot *exercitium in specifica luce diaconiae*⁹⁷ lub *exercet modo diverso*⁹⁸.

⁹³ Por. KPK/1983, can. 150; 517 §1.

⁹⁴ Por. *Diaconatus originem*, nr 41, s.901; KPK/1983, can. 517 §2.

⁹⁵ Por. *Catechismo della Chiesa Cattolica. Compendio*, Libreria Editrice Vaticana 2005, nr 330: „Il diacono, configurato a Cristo servo di tutti, viene ordinato per il servizio della Chiesa, che egli compie sotto l'autorità del proprio Vescovo, a riguardo del ministero della Parola, del culto divino, della guida pastorale e della carità”.

⁹⁶ Por. *Diaconatus originem*, nr 1, s. 879.

⁹⁷ Por. *Institutio diaconorum*, nr 9, s. 847.

⁹⁸ Por. *Diaconatus originem*, nr 37, s. 898.

Elementami formalnymi aktu, polegającego na działaniu ze specyfiką diakonii, jest troska (*cura*) oraz wsparcie (*adiumentum*). Troska pojmowana jest jako troska o wiernych lub o duchowe dobro wiernych. Wsparcie rozumiane jako pomoc lub posługiwanie. Oba te elementy, troska i wsparcie, charakteryzują relację posługi diakona do Ludu Bożego oraz do kapłanów. Prawodawca wielokrotnie podkreślał, że stała posługa diakonów może zostać przywrócona tylko wtedy, kiedy wymaga tego troska o wiernych oraz ich duchowe dobro. Wynika z tego, że działanie ze specyfiką diakonii jest podejmowaniem troski o wiernych, której celem jest duchowe dobro⁹⁹.

Według wyjaśnień podanych przez Kongregację do spraw Sakramentów i Kultu Bożego diakon wyświęcany jest jako pomocnik prezbitera, a nawet w niektórych przypadkach jako jego zastępca¹⁰⁰. Powyższa intencja udzielania święceń podobna jest do intencji Apostołów (Dz 6, 1–6), którzy ustanowili urząd posługi w przypadku niedostatecznej liczby osób sprawujących troskę we wspólnocie. Troska o wiernych oraz duchowe dobro wymagało ustanowienia nowej posługi we wspólnocie jerozolimskiej. Sprawujący posługę byli wsparciem dla Apostołów oraz podejmowali troskę o wspólnotę.

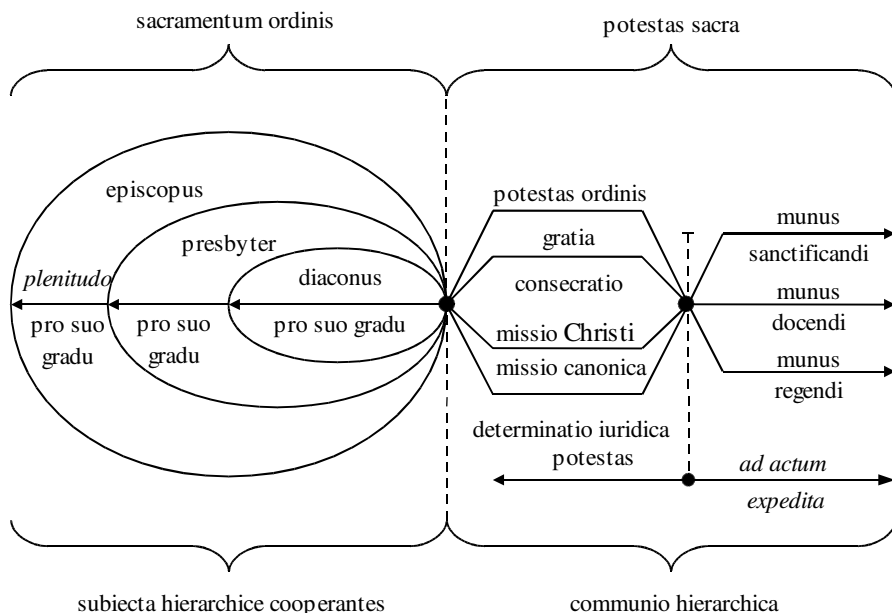
W dokumentach liturgicznych, wydanych po Soborze Watykańskim II, diakoni określani są jako spieszący z pomocą, wspierający biskupa i jego prezbiterium¹⁰¹. Podejmowanie przez diakona pełnienia świętych zadań ze

⁹⁹ Por. *Lumen gentium*, nr 29; Paulus PP. VI, *Litterae Apostolicae Motu Proprio Datae. Generales normae de diaconatu permanenti in Ecclesia Latina restituendo feruntur Sacrum Diaconatus Ordinem* (28.06.1967), AAS 59(1967), s. 698–699 [dalej: *Sacrum Diaconatus Ordinem*]; Id., *Litterae Apostolicae Motu Proprio Datae. Nonnullae normae ad sacrum Diaconatus ordinem spectantes statuuntur Ad Pascendum* (15.08.1972), AAS 64(1972), s. 536 [dalej: *Ad Pascendum*].

¹⁰⁰ Por. Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, *Responsa ad proposita dubia: 1. De Sanctorum celebratione in Liturgia Horarum; 2. De muneribus diaconi in communitatibus sacerdotum* (30.01.1976), „*Notitiae*” 114(1976), s. 47.

¹⁰¹ Por. *Caeremoniale Episcoporum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. Editio Typica*, Typis Polyglottis Vaticanis 1985, n. 24, s. 18; *Rituale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. De Benedictionibus. Editio Typica*, Typis Polyglottis Vaticanis 1985, nr 18.c, s. 14; *Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio Typica. Institutio Generalis Missalis Romani*, Typis Polyglottis Vaticanis 1970, nr 61, s. 43.

specyfiką diakonii polega na sprawowaniu posługi względem wspólnoty oraz wobec biskupa i prezbitera¹⁰². Udział posługi diakona w strukturze władzy świętej można przedstawić graficznie na przykładzie opisu relacji władzy świętej do sakramentu święceń.

Rysunek nr 1 [*Sacramentum Ordinis*, nr 1; *Lumen gentium*, nr. 21.28.29;
Nota explicativa praevia, nr 2; can. 1008, 1009 §1 KPK/1983]

Diakon święte zadania wykonuje *in persona Christi servi*. Święte zadania, wypełniane przez diakona, wymagają prawnego określenia przez biskupa. Przez szczegółowe określenie zadań w misji kanonicznej diakon sprawuje władzę świętą (*potestas ad actum expedita*) zgodnie z przepisami prawa w zakresie własnego stopnia święceń. Prawodawca wymaga, aby diakon wypełniał swoje zadania we wspólnocie hierarchicznej z biskupem i jego prezbiterium. Diakon na mocy święceń jest członkiem hierarchii, należy więc do grona podmiotów współdziałających hierarchicznie. Ze

¹⁰² Por. *Apostolorum successores*, nr 92, s. 100; *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, nr 1554; *Diaconatus originem*, nr. 22. 30. 32. 37, s. 889–898.

względu na konieczność hierarchicznego współdziałania prawodawca kościelny wymaga, aby diakoni sprawowali swoją posługę pod władzą biskupa i prezbitera, który w danym miejscu pełni posługę pasterską.

Diakon z racji przyjętych święceń zdolny jest do sprawowania władzy rządzenia, funkcji nauczania oraz do wykonywania zadań uświęcających, ale tylko w zakresie własnego stopnia. Zadanie rządzenia wykonuje on przez poświęcenie się dziełom miłosierdzia, udzielanie pomocy potrzebującym oraz animowanie wspólnoty do działań o charakterze charytatywnym. Jest to najbardziej typowa funkcja diakona w zakresie sprawowania władzy rządzenia.

W służbie miłosierdzia diakoni powinni upodobnić się do Chrystusa sługi, którego są reprezentantami. Diakon jest współpracownikiem w wykonywaniu władzy pasterskiej. Może on otrzymać zgodnie z prawem delegację do asystowania przy zawieraniu związków małżeńskich, jak również urząd, z którym związana jest posługa sprawowania władzy sądowniczej.

W konsekracji diakoni otrzymują ontologiczne upodobnienie do osoby Chrystusa sługi. Nie posiadają oni jednak udziału w kapłaństwie ministerialnym. Zgodnie z nauką Soboru na mocy święceń uczestniczą jedynie w specjalny sposób w misji oraz łasce Najwyższego Kapłana. Diakoni nie posiadają władzy pasterskiej, ale są zdolni do wykonywania zadań pasterskich w zakresie własnego stopnia święceń. Są współpracownikami biskupów oraz prezbitarów, pomagają im w wykonywaniu świętych zadań. W ten sposób we wspólnocie z biskupem i jego prezbitariem podejmują troskę o wiernych, uobecniając posługę Chrystusa sługi. Troska oraz wsparcie są elementami aktu, polegającego na działaniu zgodnie ze specyfiką diakonii, charakterystycznym dla posługi diakona.

Działanie ze specyfiką diakonii jest właściwe jedynie dla diakonów. Wierni świeccy z racji chrztu oraz bierzmowania posiadają własny udział w wykonywaniu zadań kapłańskich, nauczycielskich oraz królewskich¹⁰³.

¹⁰³ Por. Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio Apostolica post-synodalis Christifideles laici de vocatione et missione laicorum in Ecclesia et in mundo* (30.12.1988), AAS 81(1989), nr 14, s. 410; A. Longhitano, *La recente riflessione sui ministeri e i riflessi sulla concezione degli stati giuridici dei battezzati*, „Monitor Ecclesiasticus” 106 (1981) 3–4, s. 411–445; A. Celeghin, *Il «potere di governo» dei laici nella Chiesa*, Quaderni di diritto ecclesiale 2(1989) nr 3, s. 307–318; A. Zambon, *Alcuni aspetti del munus sanctificandi dei laici in parrocchia*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 17(2004), s. 292–313; D. Salvatori, *I Laici cooperatori nell'esercizio del ministero della Parola all'interno della parrocchia*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 17(2004),

Podejmują oni zgodnie z przepisami prawa współpracę oraz współdziałanie z szafarzami wyświęconymi w wykonywaniu niektórych zadań kościelnych¹⁰⁴.

Sprawowane przez nich funkcje, chociaż niejednokrotnie podobne do obowiązków diakońskich, nie są jednak sakramentalnym uobecnieniem Chrystusa sługi. Posługa diakona różni się co do istoty od posług oraz zadań podejmowanych przez osoby świeckie¹⁰⁵. Wierni świeccy nie są zdolni do sprawowania władzy rządzenia. Mogą oni jedynie w wykonywaniu tej władzy współdziałać zgodnie z przepisami prawa¹⁰⁶. Osoba świecka nie może głosić homilii w czasie Mszy św. Zadanie to powierzane jest jedynie kapłanom oraz diakonom¹⁰⁷.

Zgodnie z analizą struktury władzy, podaną przez Komisję do spraw Rewizji *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, diakoni są zdolni do sprawowania władzy rządzenia. W ograniczonym stopniu posiadają udział we władzy świętej¹⁰⁸. Zakres władzy świętej, sprawowanej przez diakona, ograniczony jest przez stopień jego święceń. Natomiast zakres sprawowanych zadań określany jest zawsze przez władzę biskupa lub prezbitera, sprawującego w danym miejscu posługę pasterską.

Zakończenie

W odnowionej strukturze urzędu diakona wyraźnie uwidaczniony został aspekt posługi Ludowi Bożemu w łączności z biskupem i jego prezbiterami.

s. 269–291; B. Uggé, *Il munus regendi dei laici in parrocchia*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 17 (2004), s. 413–438; M. Visioli, *I ministeri laicali parrocchiali: una lettura di alcuni documenti del magistero ecclesiale*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 17 (2004), s. 242–268.

¹⁰⁴ Por. *Congregatio pro Clericis et aliae, Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesiae de mysterio* (15.08.1997), AAS 89(1997), s. 852–877.

¹⁰⁵ Por. *Diaconatus originem*, nr 28, s. 893: „Constat eius diaconiam apud altare, quatenus a sacramento Ordinis effectam, essentialiter differre a quolibet ministerio liturgico, quod pastores committere possint christifidelibus non ordinatis”.

¹⁰⁶ Por. KPK/1983, can. 129 §2.

¹⁰⁷ Tamże, can. 757.

¹⁰⁸ Por. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Acta Commissionis. Seduta del 15 gennaio 1980*, „Communicationes” 14 (1982) nr 2, s. 148: „Ipsi conceditur vel agnoscitur ius assistendi matrimonii (LG 29, 1) et ideo concludi debet quod diaconus «habilis» est ad partem determinatam et limitatam habendam in «potestate sacra»”.

terium (*in communione*)¹⁰⁹. Świecenia diakonatu zostały na nowo ukazane jako szczególny urząd posługiwania, pochodzący z Bożego ustanowienia¹¹⁰. W uchwale soborowej podkreślono, że diakoni do pełnienia swych zadań zostali umocnieni łaską sakramentalną. W ten sposób zwrócono uwagę na charakter sakramentalny święceń diakonatu¹¹¹. Decyzja Soboru o przywróceniu stałej posługi diakona w Kościele łacińskim była krytycznie komentowana w niektórych publikacjach¹¹². Podczas obrad Soboru nie została określona relacja święceń diakonatu do władzy świętej, nie został również wydany dekret o życiu i posłudze diakonów stałych. Brak opisu relacji posługi diakona do władzy świętej został uzupełniony w dokumentach Kongregacji Rzymskich¹¹³.

Diakoni w sprawowaniu właściwej im władzy, uczestnicząc w stopniu niższym w posłudze kościelnej, zależą przede wszystkim od biskupów¹¹⁴. Posługa diakona polega na wypełnianiu trzech świętych zadań ze specyfiką diakonii¹¹⁵, jest ona szczególnym uczestnictwem oraz kontynuacją tajemnicy Chrystusa¹¹⁶. Diakon na mocy przyjętych święceń powołany jest do działania na podobieństwo Chrystusa sługi¹¹⁷, jest Jego sakramentalnym znakiem¹¹⁸.

¹⁰⁹ Por. *Lumen gentium*, nr 29.

¹¹⁰ Por. AS II/I, s. 235.

¹¹¹ Por. B. Pottier, *La sacramentalité du diaconat*, NRT 119(1997), s. 20–36; G. L. Müller, *Der sakramentale Diakon. Geschichtliche Entfaltung – systematische Perspektiven*, AfkKR 166(1997), s.43–68; P. Erdő, *Teológiai és jogi szempontok az állandó diakónusok szolgálatához*, „Kánonjog” 7 (2005), s. 7–19.

¹¹² Por. M. Pesendorfer, *Kritische Bemerkungen zur Einführung des Diakonates als eigene ständige Weihstufe in Österreich*, ÖAKR 21(1970) Heft 1, s. 341–347; A. Borrás, *Le diaconat exercé en permanence: restauration ou rétablissement?*, NRT 118(1996), s. 817–838.

¹¹³ Por. J. Dyduch, *Diakon stały w świetle dokumentów Stolicy Apostolskiej*, „Prawo Kanoniczne” 42 (1999) nr 1–2, s. 57–73; J. Beyer, *Les diacre permanents*, „Folia Theologica” 3 (1992), s. 33–53; L.M. de Bernardis, *La situazione giuridica del diacono permanente nel diritto canonico postconciliare*, „Monitor Ecclesiasticus” 106 (1981) 3–4, s. 465–471; L. Kaliński, *Stały diakonat w Kościele zachodnim po Soborze Watykańskim II*, „Prawo Kanoniczne” 13 (1970) nr 3–4, s. 167–182.

¹¹⁴ Por. *Institutio diaconorum*, nr 8, s. 847; *Sacrum Diaconatus Ordinem*, nr 23, s. 702.

¹¹⁵ Por. *Apostolorum successores*, s. 104; *Institutio diaconorum*, nr 9, s. 847.

¹¹⁶ Tamże, nr 4, s. 845.

¹¹⁷ Por. *Diaconatus originem*, nr 47, s. 906.

¹¹⁸ Por. *Institutio diaconorum*, nr 5, s. 845; *Diaconatus originem*, nr 38, s. 898.

W pierwszych latach po zakończeniu Soboru Watykańskiego II w dokumentach kościelnych podkreślana była zastępcza rola diakonów jako szafarzy uzupełniających dotkliwy brak kapłanów albo jako pełniących posługę we wspólnocie w przypadku nieobecności kapłana.

Sakrament święceń jest wielkim darem Chrystusa dla Kościoła i trzeba w tym miejscu wyraźnie podkreślić, że bardzo ważną oraz nieocenioną posługę pełnią we wspólnocie biskupi, prezbiterzy oraz diakoni. Każdy z tych wyświęconych szafarzy wypełnia święte zadania *tria munera sacra*, pełniąc posługę Ludowi Bożemu w zakresie własnego stopnia święceń.

W tym kontekście konkluzją niniejszego artykułu niech będzie wypowiedź Biesingera, który wyraził swą opinię na temat niezastąpionej roli oraz funkcji świętych szafarzy, stwierdził on, że w posłudze kościelnej tylko prezbiterzy powinni zastępować prezbiterów, a diakoni diakonów¹¹⁹.

Sprawowanie władzy świętej jest prawdziwą służbą. Wola Chrystusa o obowiązku pełnienia posługi, odczytana przez Apostołów, realizowana jest również w posłudze diakonów. Podczas obrad Soboru Watykańskiego II posługi diakona została odnowiona oraz odczytana w świetle aktualnych potrzeb duszpasterskich jako wyraz troski pasterzy o duchowe dobro wiernych.

L'esercizio dell'ufficio del diacono secondo la rinnovata struttura della potestà sacra

Riassunto

Il ministero del diacono, il quale per ordinazione è diventato il ministero sacro, ha il posto proprio nel ministero gerarchico nella Chiesa, si caratterizza per l'esercizio dei tre munera propri del ministero ordinato, secondo la prospettiva specifica della diaconia. Nell'esercizio della loro potestà, i diaconi, essendo partecipi ad un grado inferiore del ministero ecclesiastico, dipendono necessariamente dai Vescovi, che hanno la pienezza del sacramento dell'ordine. Inoltre, essi sono posti in una speciale relazione con i presbiteri, in comunione con i quali sono chiamati a servire il popolo di Dio.

Le linee della ministerialità nativa del diaconato sono dunque, come si evince dall'antica prassi diaconale e dalle indicazioni conciliari, molto ben definite.

¹¹⁹ Por. A. Biesinger, *Priester können nur durch Priester, Diakone nur durch Diakone «ersetzt» werden. Wohin entwickelt sich der ständige Diakonat?*, „Diaconia“ 41(2006) Heft 2, s. 113–119.

Il diaconato ha la sua sorgente nella consacrazione e nella missione di Cristo, delle quali il diacono viene chiamato a partecipare. In quanto grado dell'ordine sacro, il diaconato imprime il carattere e comunica una grazia sacramentale specifica. Il carattere diaconale è il segno configurativo - distintivo impresso indelebilmente nell'anima che configura chi è ordinato a Cristo, il quale si è fatto diacono, cioè servo di tutti. Esso porta con sé una specifica grazia sacramentale, che è forza, vigor specialis, dono per vivere la nuova realtà operata dal sacramento. Il diacono in virtù della sua ordinazione è davvero chiamato ad agire in conformità a Cristo Servo. Ogni diacono, perciò, trova il riferimento del proprio ministero nella comunione gerarchica con il Vescovo.

Il ministero del diacono è sintetizzato dal Concilio Vaticano II con la triade «diaconía della liturgia, della parola e della carità». In questo modo si esprime la partecipazione diaconale all'unico e triplice munus di Cristo nel ministero ordinato. Funzione principale del diacono è, quindi, collaborare con il Vescovo e i presbiteri nell'esercizio del ministero.